

مجموعه آثار
آیت الله العظمی زاهد علی شاه آبادی (ره)

بنیاد علوم و معارف اسلامی
پیشروان

الكشف والرسالة

تألیف: آیت الله محمد علی شاه آبادی
مترجم: علی شیرازی

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

با همکاری پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

مقدمه

۲۹	مقدمه
۳۰	الف) آثار منتشرشده
۳۴	ب) آثار منتشرنشده (و در دست انتشار)
۳۶	درباره کتاب
۳۶	فصل اول
۳۸	فصل دوم
۳۹	فصل سوم
۳۹	فصل چهارم
۴۱	فصل پنجم
۴۱	فصل ششم
۴۲	فصل هفتم
۴۳	نکاتی از کتاب
۴۳	برداشت اخلاقی از داستان جنگ احد
۴۳	مقصد نهایی از حج
۴۳	شناخت واعظان حقیقی
۴۴	چگونگی وجوب امر به معروف و نهی از منکر
۴۵	گسترش و حقانیت دین
۴۵	اعجاز و خوارق عادات
۴۸	شرط هدایت معنوی
۴۹	ارتباط نبوت و ولایت

- نکته ای تفسیری ۴۹
- درباره تصحیح کتاب ۵۰

بخش اول

- [الفصل الأول: الآيات العشرة المنتخبة في مقام النبوة والرسالة] ۵۲
- [الآية الأولى: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾] ۵۳
- [المقدمة: في التقييد بالحق] ۵۳
- [المطلب الأول: في إمكان النبوات و الاطلاع على المعانيات] ۵۴
- [المطلب الثاني: في النبوة العامة: في وجوب الإرسال مطلقا] ۵۸
- [المطلب الثالث: في النبوة الخاصة] ۵۸
- [الآية الثانية: ﴿تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَنْزِلُهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾] ۶۱
- [الأول: البشارة إليه من الآيات التكوينية] ۶۱
- [الثاني: إن اطلاعه عليه على تلك الآيات التكوينية من تلاوة الحق عليه] ۶۱
- [الثالث: مقارنة اظهار المعانيات بدعوى الرسالة] ۶۱
- [الآية الثالثة: ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾] ۶۳
- [المطلب الأول: و هو أن كمال البشر هو خروجه عن الأنانية حتى يصل إلى مرتبة العبودية المطلقة و هو الفناء] ۶۳
- [المطلب الثاني: أنه لا يسأل عن الأنانية و صار عبدا مطلقا و ادعى الرسالة] ۶۹

الآية الرابعة: ﴿وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ

أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ٦٩

٧٠ عقدة

٧١ والحاصل

الآية الخامسة: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ

يَشَاءُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ ٧٢

المطلب الأول: في عدم إمكان اطلاع الإنسان بما هو إنسان فلكي على

الغيب ٧٢

المطلب الثاني: في إمكان اطلاع الإنسان على الغيب ٧٢

المطلب الثالث: في تقرير قوله تعالى: ﴿فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ﴾ ٧٤

المطلب الرابع: في قوله: ﴿وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ ٧٥

الآية السادسة: ﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ ٧٦

المطلب الأول: في قوله: ﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ ٧٦

المطلب الثاني: في قوله: ﴿فَمَنْ حَاجَّكَ﴾ ٧٦

المطلب الثالث: [على ﴿نَفْسِ النَّبِيِّ﴾] ٧٧

المطلب الرابع: في قوله: ﴿إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ﴾ ٧٨

الآية السابعة: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا

اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا

مُسْلِمُونَ﴾ ٧٩

المطلب الأول: [النبي أجمع أهل الكتاب على توحيد الله] ٧٩

المطلب الثاني: في بطلان هذه الزوينة منهم ٧٩

- المطلب الثالث: في وجه الدلالة على الرسالة ٨٠
- المطلب الرابع: في بيان قوله تعالى: «إِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ» ٨٠
- حاصل ما ذكرنا ٨٠
- الآية الثامنة: «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ» ٨٢
- [المطلب الأول: في وجه ذمه تعالى الأمة على الانقلاب بموته ﷺ] ٨٢
- أو قتله ٨٢
- المطلب الثاني: في وجه الانقلاب ظاهراً و باطنياً ٨٣
- المطلب الثالث: في قوله تعالى: «وَسَيَجْزِي الشَّاكِرِينَ» ٨٣
- المطلب الرابع: في كيفية نزول النصرة و هبوط الملائكة ٨٤
- المطلب الخامس: في كيفية الاستدلال لنبوته ﷺ ٨٤
- الآية التاسعة: «مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا» ٨٥
- [المطلب الأول: إنبات الأئمة الزوحرانية له ﷺ] ٨٥
- المطلب الثاني: في مراتب النبوة ٨٥
- المطلب الثالث: في الترقى في مقام أبوته للأمة ٨٧
- [ذكر مقامات الإنسانية] ٨٧
- [بيان لحقيقة أمر بين الأمرين] ٩٠
- الآية العاشرة: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِأَذْنِهِ وَ سِرَاجًا مُنِيرًا» ٩٤
- الأول: [المراد من «النبي» معناه اللغوي أي «الخبير»] ٩٥
- الثاني: كونه مرسلًا من مقام جامعته الحق ٩٥
- الثالث: توصيفه بالشاهدية ٩٥

- الزابعة: في قوله: ﴿وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ ٩٥
- الخامس: في قوله تعالى: ﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ﴾ ٩٧
- السادس: قوله تعالى: ﴿وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ ٩٨
- السابع: قوله: ﴿وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ لَهُمْ مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَثِيرًا﴾ ٩٨
- [الفصل الثاني] في تفسير سورة ﴿والضحى﴾ ٩٩
- [الأمر الأول: إنَّ المقربين على طائفتين إحداهما المحبوبين و الأخرى المحجوبين ٩٩
- الأمر الثاني ٩٩
- الأمر الثالث ٩٩
- الأمر الرابع: إن وقوعه ﷺ في الاحتجاب صار منشأ لهمة و غمه ٩٩
- [الفصل الثالث: في تفسير سورة الانشراح ١٠١
- [مقدمات] ١٠١
- [المقدمة الأولى: كيفية إتمام السفر الأول] ١٠١
- [المقدمة الثانية: أنه قبل الفوز بالوصال يكون في ضيق و عسرة من عدم وجدانه محبوبه ١٠١
- [المقدمة الثالثة: إنه قد يبقى السالك في هذا السفر و لا يفيق ١٠١
- [المقدمة الرابعة: أنه قد يبعث إلى الملك لاحتياجه إليه ١٠٢
- بقي هنا أمور ١٠٣
- [الأمر الأول: السفر في عليّة العسر ليسر] ١٠٣
- الأمر الثاني: في قوله تعالى: ﴿فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ﴾ ١٠٤
- [الفصل الرابع: في تفسير سورة يس ١٠٧
- مقدمات ١٠٧
- المقدمة الأولى: تحقيق في الحروف المقطعة القرآنية ١٠٧

- المقدمه الثانيه: تحقيق في استعمالها ١٠٩
- المقدمه الثالثه: تحقيق في تفصيل منها ١٠٩
- المقدمه الرابعه: تحقيق في مناسباتها للنور ١١٠
- ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ ١١٠
- [المطلب الأول: قوله «بِسْمِ اللَّهِ»] ١١٠
- المطلب الثاني: قوله «الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» ١١١
- المطلب الثالث: في «يس» إما قسم أو لا ١١١
- المطلب الرابع: في تحقيق معيّن القرآن مع العترة ١١٢
- [في تفسير «يس»] ١١٢
- [«وَالْقُرْآنَ الْحَكِيمَ»] ١١٣
- ﴿إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ١١٣
- إشكال ودفع ١١٥
- ﴿تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ ١١٥
- ﴿لِيُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ﴾ ١١٦
- ﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ١١٦
- ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَنْعَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ﴾ ١١٧
- ﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ﴾ ١٢٠
- ﴿وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْتَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ١٢٠
- ﴿إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ﴾ ١٢١
- الأول: إن الإنذار لو كان متوقفا على الاتباع لزم الدور ١٢١
- ﴿إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ﴾ ١٢١
- [المطلب الأول: في إحياء الموتى] ١٢٢
- المطلب الثاني: في قوله تعالى: «و نكتب ما قدموا و آثارهم» ١٢٢

قوله تعالى: ﴿وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ﴾ ١٢٥

الأول: إن الظاهر سعى الحبيب ﷺ سعى عقل و برهان ١٢٥

الثاني: يحتمل أن يكون سعيه ابتداء سعى عشق ١٢٥

قوله تعالى: ﴿وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ ١٢٦

الأول: في لطافة بيانه ١٢٦

الثاني: استدلّ رحمه الله على بطلان عبادة الأصنام ١٢٦

قوله تعالى: ﴿أَتَأْخُذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرَدِّدِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَاتُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَ

لَا يُنْقِذُونِ إِنْى إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ ١٢٧

قوله تعالى: ﴿إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ﴾ ١٢٧

قوله تعالى: ﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ

الْمُكْرَمِينَ﴾ ١٢٨

الفائدة الأولى ١٢٨

الفائدة الثانية ١٢٨

الفائدة الثالثة ١٢٨

الفائدة الرابعة ١٢٨

قوله تعالى: ﴿وَمَا أَنْزَلْنَاهُ عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا

كُنَّا مُنْزِلِينَ﴾ ١٢٩

أولا لا يكون إهلاك القوم بانزال الجند الملوكوتي لعدم الحاجة إلى ذلك .. ١٢٩

ثانيا: إنه تعالى لا يكون منزلا له أبدا لكونه خلاف الحكمة ١٢٩

قوله تعالى: ﴿يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ ١٣١

قوله تعالى: ﴿أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾ ١٣١

قوله تعالى: ﴿وَإِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ ١٣١

الأول: إن موت الأرض إنما هو بغلبة الجمود و البرودة و

ضعف قوة الحرارة ١٣٢

الثاني: إن السبب الفاعلي في إحيائها إنما هو بنفخ الحرارة السماوية ١٣٢

قوله تعالى: ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَحِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجْرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ﴾ ١٣٣

[المطلب الأول: في الجنة الملكوتية ١٣٣

المطلب الثاني: في الجنة الجبروتية ١٣٤

قوله تعالى: ﴿لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ ١٣٤

[المطلب الأول: إن نتيجة الجنة الانتفاع بها ١٣٤

المطلب الثاني: في قوله: ﴿أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ ١٣٥

قوله تعالى: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا

لَا يَعْلَمُونَ﴾ ١٣٥

[الفصل الخامس: في [تفسير] سورة المزمل ١٣٦

[المطلب الأول: إيا أيها المُرْسَلُ الخطاب مخصوص بالنبي ﷺ ١٣٦

المطلب الثاني: في قوله تعالى ﴿إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَظَنًا وَأَقْوَمُ قِيلًا﴾ ١٣٦

المطلب الثالث: قوله تعالى ﴿فَرِ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا يَضْفَهُ أَوْ انْقَضَ مِنْهُ قَلِيلًا

أَوْزَدَ عَلَيْهِ﴾ ١٣٧

المطلب الرابع: في قوله تعالى ﴿وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾ ١٣٨

[مراتب حضور القلب] ١٣٩

المطلب الخامس: [تفسير ﴿رَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ﴾: مقام الإنعام

هو مقام البقاء] ١٤١

المطلب السادس: ﴿فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾ [إن المقصود بالرسالة هو حصول تنجز

التكليف عليهم] ١٤٢

المطلب السابع: [تفسير ﴿وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ﴾: شرائط معاشره النبي] ١٤٢

المطلب الثامن: في قوله تعالى: ﴿إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا﴾.....	١٤٣
المطلب التاسع: قوله تعالى ﴿يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا﴾.....	١٤٤
[الفصل السادس]: الباب الرابع من أبواب القرآن.....	١٤٥
الفصل الأول: في الأمر بالموعظة.....	١٤٥
[المطلب الأول: في أن دعوة العباد إنما هي إلى سبيل الرشاد].....	١٤٥
المطلب الثاني: في الحكمة و الدعوة بها.....	١٤٦
المطلب الثالث: في الموعظة الحسنة و الدعوة بها.....	١٤٧
المطلب الرابع: في المجادلة الحسنة و الدعوة بها.....	١٤٨
المطلب الخامس: في الدعوة بصميم الدعوة.....	١٤٩
تنبيه.....	١٥٠
الفصل الثاني: في اللسان المقدس للثنى المرسل و المعاد المنزل.....	١٥٠
[المطلب الأول: ﴿فيه آيات﴾.....	١٥٠
الآية الأولى في سورة إبراهيم. قوله تعالى: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رُسُلٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾.....	١٥٠
الآية الثانية: قوله تعالى في سورة يوسف: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾.....	١٥٣
[الآية الثالثة: سورة فصلت. قوله تعالى: ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَبِيًّا لَقَالُوا لَوْ لَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَبِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشَفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾.....	١٥٥
الآية الرابعة: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾.....	١٥٥

- إذا عرفت ما ذكرنا فهنا دعويان ١٥٦
- الآية الخامسة: «وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَبِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ» ١٥٧
- [الفصل السابع: في تفسير بعض الآيات في نبوة النبي الخاتم] ١٥٩
- [الآية الأولى] في سورة النساء: «تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ» ١٥٩
- المطلب الأول: لما ذكر من الدعوة و أحوال الرسل و نصرتهم ١٥٩
- المطلب الثاني: ذكر سبحانه المناط في الدخول في الحدود ١٥٩
- المطلب الثالث: في أن الجنة من جهة خفائها لكونها من عالم الملكوت ١٦٠
- تكون جنة ١٦٠
- [الآية الثانية] «وَمَنْ يَقِصْ اللَّهُ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ» ١٦٠
- [المطلب الأول: حقيقة العصيان ١٦٠
- [الآية الثالثة] قوله تعالى: «وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ فُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ» ١٦٠
- [المطلب الأول: في مقام تسلية النبي و التزامه بالصبر ١٦١
- المطلب الثاني: في قوله تعالى: «وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ» ١٦٢
- المطلب الثالث: في قوله تعالى: «فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ فُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ» ١٦٦
- [الآية الرابعة] «رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا» ١٦٦
- المطلب الأول: في منصب الرسل بما هم رسل ١٦٦

- الآية [الخامسة] «وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» ۱۶۷
- [المطلب] الأول: استفيد من هذه حصر منصب الرسل في التبشير والإنذار ۱۶۷
- [المطلب] الثاني: تفريع قوله: «فَمَنْ آمَنَ...» ۱۶۷
- [المطلب] الثالث: تفريع قوله: «فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» ۱۶۹
- الآية [السادسة] «وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ» ۱۶۹
- الآية [السابعة] قوله تعالى: «إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ» ۱۷۰
- الآية [الثامنة] في سورة المؤمن: «يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ» ۱۷۱
- [المطلب] الأول: في الإنسان ۱۷۲

بخش دوم

- [فصل اول: ده آیه منتخب پیرامون نبوت] ۱۷۷
- [آیه اول: «إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا»] ۱۷۷
- [مقدمه: عقید کردن کلام به قید «حق»] ۱۷۸
- [مطلب] اول: در مورد امکان نبوت و اطلاع بر امور غیبی ۱۷۹
- [مطلب دوم: در نبوت عامه] ۱۸۴
- [مطلب سوم: نبوت خاصه] ۱۸۶
- آیه دوم: «تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ» ۱۹۰
- [مطلب اول: ابشارت پیامبر آیه تکوینی بر قدرت خداوند] ۱۹۰

مطلب دوم: [منشأ و حیاتی اطلاع پیامبر از آیات تکوینی] ۱۹۰

مطلب سوم: [قرین شدن اظهار امور غیبی به ادعای رسالت] ۱۹۱

آیه سوم: ﴿مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالنَّبُوءَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ۱۹۳

مطلب اول: [مراتب کمال بشر] ۱۹۳

توضیح مطلب ۱۹۵

[مطلب] دوم: [اثبات نبوت پیامبر] ۲۰۲

آیه چهارم: ﴿وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ۲۰۳

مقدمه ۲۰۴

آیه پنجم: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ ۲۰۷

[مطلب] اول: [عدم امکان اطلاع از غیب برای موجود ملکی] ۲۰۷

مطلب دوم: [امکان اطلاع موجود ملکوتی بر [عالم] غیب] ۲۰۷

مطلب سوم: [پیغامون تفریع کلام خداوند: «پس ایمان بیاورید به

خدا و رسول او»] ۲۱۱

مطلب چهارم: [درباره «و إن تؤمنوا و تتقوا فلكم اجر عظیم»] ۲۱۲

آیه ششم: ﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ ۲۱۳

[مطلب] اول: [در مورد قول خداوند: «الحق من ربك فلا تكن

من الممترين»] ۲۱۳

مطلب دوم: [در مورد این کلام خداوند: «فمن حاجك»] ۲۱۴

مطلب سوم: [علی علیه السلام نفس پیامبر است] ۲۱۶

مطلب چهارم: [درباره آیه «یقیناً این همان داستان حق و درست [مسیح]

است»] ۲۱۶

آیه هفتم: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ ۲۱۷

[مطلب] اول: [نبی اهل کتاب را بر توحید خداوند جمع کرد] ۲۱۸

مطلب دوم: [باطل بودن اعتقاد اهل کتاب] ۲۱۸

مطلب سوم: [درباره وجه دلالت آیه] بر رسالت پیامبر ۲۱۹

مطلب چهارم: [درباره آیه «پس اگر روی گردانند، بگویند گواه باشید که ما

(در برابر خدا) تسلیم هستیم»] ۲۱۹

حاصل ۲۲۰

به هشتم: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ ۲۲۲

[مطلب] اول: [دلیل نكوهش خداوند بر امت] ۲۲۲

مطلب دوم: [در وجه واژگونی ظاهری و باطنی] ۲۲۳

مطلب سوم: [در مورد آیه «وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ» و ما جزای شاکرین را

خواهیم داد] ۲۲۴

مطلب چهارم: [درباره کیفیت نزول ملائکه] ۲۲۶

مطلب پنجم: [درباره چگونگی استدلال برای ثبوت پیامبر ﷺ] ۲۲۶

آیه نهم: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ

بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ ۲۲۶

[مطلب] اول: [اثبات نبوت روحانی پیامبر بر امت] ۲۲۷

مطلب دوم: درباره مراتب فرزندی	۲۴۷
مطلب سوم: ارتقای پیامبر به پدری انبیا	۲۴۰
ذکر مقامات انسانی	۲۳۰
[مراتب کامل شدن بندگی و عبودیت]	۲۳۲
[توضیحی درباره حقیقت امر بین الامرین]	۲۳۴
آیه دهم: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِآذَنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا»	۲۴۲
مطلب اول: [مراد از نبی «شخص آگاه» است]	۲۴۲
مطلب دوم: [ارسال پیامبر از مقام جامعیت حق]	۲۴۲
مطلب سوم: توصیف نمودن پیامبر به وصف شاهد	۲۴۳
مطلب چهارم: [درباره بشیر و نذیر]	۲۴۳
مطلب پنجم: درباره «وداعیاً إلى الله یاذنه»	۲۴۶
مطلب ششم: درباره «وسراجاً مُنیراً»	۲۴۸
مطلب هفتم: «وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَن لَّهُمْ مِنْ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا»	۲۴۸
فصل دوم: تفسیر سوره «ضحی»	۲۴۹
[امر] اول	۲۴۹
[امر] دوم	۲۴۹
امر سوم	۲۵۰
امر چهارم	۲۵۰
فصل سوم: سوره انفراح	۲۵۲
[بیان مقدمات]	۲۵۲
مقدمه اول: [کیفیت اتمام سفر اول]	۲۵۲
مقدمه دوم: [سختی های سالک قبل از رسیدن به وصال]	۲۵۳

۲۵۳	مقدمه سوم: حالات سالکان بعد از فنا
۲۵۳	مقدمه چهارم: بعثت انبیا
۲۵۶	اموری در اینجا باقی می ماند و لازم است تذکر داده شود
۲۶۱	فصل چهارم: تفسیر سوره یس
۲۶۱	مقدمات
۲۶۱	مقدمه اول: تحقیق پیرامون حروف مقطعه قرآن
۲۶۴	مقدمه دوم: تحقیق در استعمال حروف مقطعه
۲۶۴	مقدمه سوم: تحقیق در تفصیل استعمال حروف مقطعه
۲۶۵	مقدمه چهارم: تحقیق در مناسبت حروف مقطعه یا سوره ها
۲۶۵	«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ»
۲۶۵	مطلب الاول: در بیان کلام خداوند: «بِسْمِ اللَّهِ»
۲۶۶	مطلب دوم: در بیان این کلام خداوند «الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
۲۶۷	مطلب سوم: در مورد قسم بودن یا قسم نبودن «یس»
۲۶۷	مطلب چهارم: در تحقیق معیت قرآن با عترت
۲۶۸	تفسیر «یس رَبِّهِ»
۲۶۹	«وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ»
۲۶۹	«إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»
۲۷۱	اشکال و دفع آن
۲۷۳	«تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ»
۲۷۳	«لَتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ»
۲۷۵	«لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ»
۲۷۵	«إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَنْعَامِهِمْ رِجَالًا مَلَكًا إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ»
۲۷۷	توضیح مطلب

- ﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ﴾... ۲۸۰
- ﴿وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنْذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾..... ۲۸۱
- ﴿إِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْعَلِيمَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ﴾... ۲۸۱
- مطلب اول:..... ۲۸۲
- ﴿إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ
- فی إمام مبین﴾..... ۲۸۲
- مطلب اول: درباره زنده کردن مردگان ۲۸۳
- مطلب دوم: در بیان کلام خدای متعال: «و آنچه را که پیش فرستاده اند و
- برجا مانده از ایشان را ثبت می کنیم» ۲۸۴
- کلام خداوند متعال: ﴿وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ
- اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾..... ۲۸۸
- اول: [سعی حبیب. سعی عقل و برهان]..... ۲۸۸
- دوم: [سعی ابتدایی حبیب. سعی عشق]..... ۲۸۹
- کلام خداوند متعال: ﴿وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾..... ۲۸۹
- اول: در مورد لطافت بیان او ۲۹۰
- دوم: [استدلال حبیب بر بطلان پرستش بت ها]..... ۲۹۰
- کلام خدای متعال: ﴿أَتَأْخُذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يَرِدْكَ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنْكَ شَفَاعَتُهُمْ
- شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونَ؛ إِيَّيْ إِذَا لَمْ يَكُنْ صَلاَئِ مُبِينٍ﴾..... ۲۹۲
- کلام خداوند متعال: ﴿إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ﴾..... ۲۹۲
- کلام خداوند متعال: ﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَ
- جَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ﴾..... ۲۹۳
- [فایده] اول: [دنیوی یا اخروی بودن بهشت حبیب]..... ۲۹۳
- فایده دوم: [ترحم. منشأ آرزوی حبیب]..... ۲۹۴

فایده سوم: [تبیین «ما» در «بما غفرلی»] ۲۹۴

فایده چهارم: [معنای مغفرت پروردگار] ۲۹۴

کلام خداوند متعال: ﴿وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ تَعْدِهِ مِنْ خُذٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا

مُنْزِلِينَ﴾ ۲۹۵

اولا هلاک کردن قوم بد واسطه لشکر ملکوتی نیست ۲۹۵

ثانیا اوجه عدم ارسال لشکر برای عذاب ۲۹۵

کلام خداوند متعال: ﴿يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا

بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ ۲۹۸

کلام خداوند متعال: ﴿الَّذِينَ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ

لَا يَرْجِعُونَ﴾ ۲۹۹

کلام خداوند متعال: ﴿وَإِنْ كُلُّ لُتَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ ۲۹۹

مطلب اول: [علت مرگ زمین] ۳۰۰

مطلب دوم: [سبب احیای زمین] ۳۰۰

کلام خداوند متعال: ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجْرَتَا فِيهَا

مِنَ الْعِیُونَ﴾ ۳۰۲

[مطلب] اول: درباره بهشت ملکوتی ۳۰۲

مطلب دوم: درباره بهشت جبروتی ۳۰۳

کلام خداوند متعال: ﴿لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ ۳۰۳

[مطلب] اول: [بهره بردن از بهشت] ۳۰۳

مطلب دوم در بیان این کلام خدای متعال: «آیا سپاسگزاری نمی‌کنند؟» ۳۰۴

کلام خداوند متعال: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَرْوَاحَ كُلَّهَا مِنْ بِنَاتٍ الْأَرْضِ وَمِنْ

أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ ۳۰۵

[فصل پنجم: در تفسیر] سورة مزمل ۳۰۶

- مطلب اول: «يَا أَيُّهَا الْمَرْمَلُ»: تبیین خطاب آیه ۳۰۶
- مطلب دوم: در بیان کلام خدای متعال: «إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَ أَقْوَمُ قِيلاً» ۳۰۷
- مطلب سوم: کلام خداوند متعال: «فَمِ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا يَضْفَهُ أَوْ انْقَضَ مِنْهُ قَلِيلًا أَوْزَدَ عَلَيْهِ» ۳۰۸
- مطلب چهارم: در بیان این کلام خداوند متعال: «وَرَقِلَ الْقُرْآنُ تَرْقِيلًا» ۳۱۰
- مطلب پنجم: مراتب حضور قلب ۳۱۱
- مطلب ششم: مقام انعام که همان مقام بقاست ۳۱۵
- مطلب ششم: «فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا»: تنجز تکلیف. هدف رسالت ۳۱۵
- توضیح مطلب ۳۱۶
- مطلب هفتم: «وَوَدَّعَى وَالْمُكَذِّبِينَ»: شرایط معاشرت پیامبر ۳۱۶
- مطلب هشتم: در بیان این کلام خدای متعال: «إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا» ۳۱۷
- مطلب نهم: در بیان این کلام خداوند متعال: «يَوْمَ تَرَوْهُمُ تَرْخُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَ كَانَتِ الْجِبَالُ كَغَيْبًا مَهِيلاً» ۳۱۹
- [فصل ششم]: باب چهارم از ابواب قرآن ۳۲۰
- بخش اول: درباره امر به پند و اندرز ۳۲۰
- [مطلب اول]: دعوت تنها به راه پروردگار است ۳۲۱
- مطلب دوم: درباره حکمت و دعوت به آن ۳۲۲
- مطلب سوم: درباره موعظه نیکو و دعوت به آن ۳۲۳
- مطلب چهارم: در بیان مجادله نیکو و دعوت کردن به وسیله آن ۳۲۴

مطلب پنجم: در بیان وجوه عام بودن دعوت ۳۲۶

بخش دوم: در بیان مقدس نبی مرسل و قرآن منزل ۳۲۸

آیه اول: «وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ

وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» ۳۲۸

آیه [دوم]: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ» ۳۳۲

آیه سوم: «وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَغْجَمِي وَعَرَبِي قُلْ هُوَ

لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشَفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَئِكَ يُنَادَوْنَ

مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ» ۳۳۴

آیه چهارم: «لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ

خَمِيدٍ» ۳۳۴

آیه پنجم: «وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَغْجَمِي وَعَرَبِي قُلْ

هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشَفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَئِكَ

يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ» ۳۳۷

[فصل هفتم: تفسیر بعضی از آیات درباره نبوت نبی خاتم] ۳۴۰

آیه اول: «تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَدْخُلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ» ۳۴۰

مطلب اول: [الحکام حدود الهی است] ۳۴۰

مطلب دوم: یاد خداوند سبحان ملاک و معیار داخل شدن

در حدود الهی ۳۴۰

مطلب سوم: [در بیان علت پوشیده بودن بهشت] ۳۴۱

[آیه دوم]: «وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يَدْخُلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ

عَذَابٌ مُهِينٌ» ۳۴۱

[مطلب] اول: حقیقت عصیان و سرکشی ۳۴۲

[آیه سوم]: «وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ

عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرُسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ فُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ

هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ» ۳۴۲

[مطلب] اول: اتسلی به پیامبر ۳۴۳

مطلب دوم: در بیان این فرموده خدای متعال است «هیچ پیامبری را نسزد که

جز به اذن خدا معجزه‌ای بیاورد» ۳۴۴

مطلب سوم: در بیان این فرموده خدای متعال «فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ فُضِيَ بِالْحَقِّ وَ

خَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ» ۳۴۵

[آیه چهارم]: «رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَ

كَانَ اللَّهُ غَظِيبًا حَكِيمًا» ۳۴۵

مطلب اول: در بیان جایگاه رسولان از آن حیث که رسول هستند ۳۴۶

آیه [پنجم]: «وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» ۳۴۶

[مطلب] اول: تبیین جایگاه رسولان ۳۴۷

[مطلب] دوم: درباره نتیجه قرار گرفتن کلام خداوند: «پس کسی که ایمان

بیاورد» نسبت به قبل آن ۳۴۸

[مطلب] سوم: در بیان فرع و نتیجه قرار گرفتن کلام خداوند «لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ

وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ» «پس بیمی بر آنان نیست و نه اندوهگین می‌شوند» ۳۴۹

آیه [ششم]: «وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ

وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ» ۳۴۹

آیه [هفتم]: «إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ لِأَشْهَادٍ» ۳۶۰

آیه [هشتم]: «يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ» ۳۶۱

مطلب اول: درباره انسان است ۳۶۱

آیات جاودانگی در آتش ۳۶۲

فهرست منابع

فهرست منابع ۳۶۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

حضرت آیت الله العظمی میرزا محمد علی شاه آبادی (قدس سره) در سال ۱۲۹۲ ه. ق (۱۲۵۳ ش) در اصفهان در بیت عالم مجاهد و فقیه ربانی آیت الله العظمی میرزا محمد جواد اصفهانی حسین آبادی رحمته الله علیه دیده به جهان گشود. ایشان از محضر پدر بزرگوار خود و سایر اساتید و علمای اصفهان و تهران کسب فیض کرد و در حدود سن ۱۸ سالگی اجازه اجتهاد گرفت. سپس به مدت هفت سال به نجف رفته و تحصیلات خود را تکمیل نمود.^۱ در بازگشت به ایران، ابتدا هفده سال در تهران، سپس هفت سال در قم و مجدداً پانزده سال پایانی عمر خود را در تهران اقامت گزید.

سرانجام این فقیه پارسا و عارف بزرگ و مجاهد فی سبیل الله در روز پنجشنبه سوم صفر سال ۱۳۶۹ ه. ق (مطابق با سوم آذر ۱۳۲۸ ش)، پس از ۷۷ سال حیات با برکت به لقای پروردگار خویش شتافت و در شهری در مرقده مطهر حضرت عبدالعظیم علیه السلام در کنار مقبره شیخ ابوالفتوح رازی، مفسر کبیر قرآن، چهره در نقاب خاک کشید. تغمده الله برحمته.

^۱ - متوفای ۱۳۱۲ ه. ق و از شاگردان میرزا صاحب جواهر رحمته الله علیه.

^۲ - پیش از رفتن به نجف به مدت دو سال در اصفهان مشغول به تحصیل بوده و پس از نجف نیز یک سال در سامرا از محضر میرزای تبریزی (سرای دوم) استفاده کردند.

ایشان در طول حیات خود، همواره در پی آن بود تا تکالیف الهی خود را در ابعاد گوناگون، از تهذیب نفس و سلوک عرفانی و همچنین وظایف علمی تحقیق، تدریس و تربیت شاگردان تا وظایف اجتماعی و سیاسی ایفا نماید.^۱ از ثمرات تدریس و تحقیق در معارف نقلی و عقلی، نوشته‌های متنوعی است که از ایشان بر جای مانده است. پیش از این، پنج اثر از ایشان منتشر شده بود که مهمترین آنها دو کتاب *رشحات البحار* و *شذرات المعارف* بوده است. آثار دیگر ایشان در مسیر تصحیح و انتشار قرار دارد که در ذیل معرفی می‌گردد. گفتنی است آثار خطی دیگری نیز وجود داشته که یا از بین رفته و یا هنوز یافت نشده است.

الف) آثار منتشرشده

۱. *رشحات البحار*: این اثر به زبان عربی و در سال ۱۳۵۹ ه. ق تألیف شده و نظریات اصلی فلسفی و عرفانی ایشان مبتنی بر «فطرت» در آن تبیین شده است. کتاب سه بخش دارد که با عناوین «القرآن والعقيدة»، «الإيمان والرجعة» و «الإنسان والقطرة» مشخص شده‌اند. این کتاب در زمان حیات مؤلف منتشر شده و بار دیگر با ترجمه و توضیحات مرحوم آیت الله شیخ محمد شاه‌آبادی رحمته الله علیه در سال ۱۳۸۰ ه. ق چاپ و در سال ۱۳۶۰ ه. ش تجدید چاپ شده است. همچنین شرح دیگری از کتاب توسط آیت الله شیخ نورالله شاه‌آبادی نگاشته شده و نیز آقای زاهد ویسی بار دیگر آن را تصحیح و ترجمه کرده است. دو کتاب اخیر را پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در سال ۱۳۸۶ ه. ش منتشر کرده است. به علاوه، مؤسسه انتشارات فراهانی این کتاب را همراه با اعراب کامل متن عربی و ترجمه دیگری توسط گروه پژوهش و علوم قرآنی در سال ۱۳۸۸ ه. ش به چاپ رسانیده است.

ایشان بخش «القرآن والعقيدة» را با مسأله علم خداوند به ذات خویش و سایر صفات خود آغاز می‌کنند. سپس در موضوع حفظ قرآن از سوی خداوند مطالب را ادامه داده و

۱. جهت مطالعه شرح زندگانی ارزشمند ایشان به کتاب *عراق کامل* و همچنین مقدمه *رشحات البحار* (چاپ پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی) و مقدمه کتاب *شذرات المعارف* مراجعه شود.

اتحاد قرآن با عترت را در تمام مراتب آن طرح می‌کنند. با بیان لزوم بقای قرآن تا قیامت، لزوم بقای اهل بیت یا ایشان توضیح داده می‌شود. در انتهای این کتاب، ایشان بحث ولایت تکوینی و تشریعی را تبیین می‌نمایند.

در بخش «الإیمان و الرجعة»، ایشان ناظر به شبهاتی بودند که آن زمان پیرامون موضوع رجعت مطرح بوده و برخی، در آثار خود رجعت را انکار می‌کرده‌اند. ایشان بر پایه تفسیر چند آیه از قرآن کریم، امکان رجعت را عقلاً و نقلاً بیان می‌کنند.

در بخش سوم با نام «الإنسان و الفطرة» که بیش از دو سوم کتاب رشحات البحار را در بر می‌گیرد، ایشان آیه سی‌ام سوره مبارکه روم^۱ را محور بحث خود قرار داده‌اند و نظریه بنیادی آیت الله شاه‌آبادی^۲ که با نام «نظریه فطرت» شناخته شده است، در این بخش کتاب به تفصیل تبیین شده است. ایشان فطرت را نحوه وجود انسان می‌دانند که معصوم از خطا بوده و از انسان جدا نمی‌شود. ایشان با ارجاع انسان به خود و مطالعه کتاب ذات و تکوین‌اش بیان می‌کنند که از طرق مختلف می‌توان به وجود فطرت پی برد؛ طریق علم به خود؛ طریق توجه به عاشق بودن انسان به خود و کمالات خود؛ توجه به کاشفه بودن خود؛ توجه به محبت انسان به راحتی (و اینکه این راحتی کامل در عالم ماده نیست)؛ طریق توجه به طلب آزادی و حریت. سپس ایشان پنج فطرت اولیه را برمی‌شمارند: احترام حاضر، احترام منعم، احترام مقتدر، احترام کامل، احترام محبوب.

مراجعه به فطرت، هر انسانی را به این نتیجه می‌رساند که فطرت او عاشق کمال مطلق است و با کمالات مقید راضی نمی‌شود. وقتی عشق به کامل بی نهایت وجود دارد بنا به برهان تضایف، معشوقی نیز با این وصف در عالم وجود خواهد داشت. به این ترتیب با برهان فطرت وجود خداوند متعال را با صفات کمالی گوناگون اثبات می‌کنند. ایشان معرفت نفس و مطالعه کتاب ذات و تکوین خود را منتهی به معرفت خداوند می‌داند.

۱- «وَمِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ وَإِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَ كَافِرٌ»

۲. به عنوان نمونه بنگرید به: علی حیدر مرتضوی؛ فیلسوف فطرت، نگاهی به احوال و افکار عارف حکیم آیت‌الله‌المطهری شاه‌آبادی، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

سپس با رجوع به فطرت شبهاتی را درباره معرفت خداوند پاسخ می‌دهند. در ادامه کتاب، غایت فعل پروردگار، تفصیل بحث اقامه وجه به سوی دین و مراتب حضور قلب در عبادات و مراتب هفت گانه وجود انسان مطرح شده است.

در بخش پایانی، ایشان بر پایه فطرت، براهینی را بر اثبات واجب الوجود مطرح می‌نمایند: بر پایه آیه ۱۵ سوره مبارکه فاطر^۱ برهان فطرت افتقار، بر اساس آیه دهم سوره مبارکه ابراهیم^۲ برهان فطرت امکان، با نظر به آیه ۱۸ سوره مبارکه حج^۳، برهان فطرت انقیاد، بر طبق آیه ۱۱۱ و ۱۱۲ سوره مبارکه طه^۴، برهان فطرت رجاء، با توجه به آیه ۱۹ سوره مبارکه ابراهیم^۵ و آیه ۱۶ سوره مبارکه فاطر^۶ برهان فطرت خوف و بر اساس آیه ۷۴ سوره مبارکه انعام^۷ برهان فطرت بغض نقص و حب کمال را تبیین کرده‌اند.

۲. **شذرات المعارف:** این کتاب با هدف معرفی مرضی که مملکت اسلام به آن مبتلا شده و علل و راه‌های درمان آن نگاشته شده است. این کتاب در پنج شذره و هر شذره در بندهایی با عنوان «معرفه» تدوین شده است. در چاپ پیشین بنیاد علوم و معارف اسلامی (۱۳۸۰ ه.ش)، رساله مستقل اما مرتبطی از ایشان با نام «المعارف» به عنوان شذره ششم ضمیمه شده و همچنین رساله «شرکت مخمس» به عنوان طرح عملی ایشان در انتهای کتاب اضافه شده است.

این کتاب در زمان حیات مؤلف منتشر شده است.^۸ در چاپ پنجم آن توسط بنیاد علوم و معارف اسلامی (۱۳۸۰ ه.ش)، که نسخه کامل و تصحیح شده است، «معرفه»‌ها

۱. «یا ایها الناس انشروا للفقراء الى الله والله هو الغني الحسب»

۲. «قال الله تعالى يا ايها الناس ان الله تبارك وتعالى يعلم انكم من قلوبكم وتوكلون على اعينكم»

۳. «ان الله تبارك وتعالى يعلم انكم من قلوبكم وتوكلون على اعينكم»

۴. «واعتبوا ان الله تبارك وتعالى يعلم انكم من قلوبكم وتوكلون على اعينكم»

۵. «ان الله تبارك وتعالى يعلم انكم من قلوبكم وتوكلون على اعينكم»

۶. «ان الله تبارك وتعالى يعلم انكم من قلوبكم وتوكلون على اعينكم»

۷. «ان الله تبارك وتعالى يعلم انكم من قلوبكم وتوكلون على اعينكم»

۸. این کتاب اولین بار در سال ۱۳۶۱ ه.ق (۱۳۲۱ ه.ش) و بار دوم در سال ۱۳۶۵ ه.ق (۱۳۲۵ ه.ش) در زمان حیات مؤلف مدتی منتشر شده است. چاپ

سوم کتاب در سال ۱۳۷۷ ه.ق (۱۳۳۷ ه.ش) پس از فوت مؤلف انجام شده است. چاپ چهارم آن را نیز نهضت زنان مسلمان در بهمن ۱۳۶۲ در

۲۲ صفحه واقعی منتشر کرده است.

پشت سر هم شماره‌گذاری شده و با احتساب مطالب شذره ششم و شرکت مخمس ۲۲۸ معرفه را دربرمی‌گیرد. آیت الله شیخ نورالله شاه‌آبادی این کتاب را ترجمه و شرح نموده که در سال ۱۳۸۶ ه. ش از سوی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی^۱ منتشر شده است.

ایشان در شذره اول این مطلب را مطرح می‌کنند که ابتلای مملکت اسلام به «امراض مزمنه و مهلکه، از انتشار عقاید باطله و اخلاق رذیله و افعال قبیحه» به جایی رسیده که «نمی‌توان جامعه را نسبت انسانیت داد» چه رسد به اسلامیت. سپس در شذره دوم سیاسی بودن اسلام مطرح شده و سیاست اسلام را بر دو رکن سیاست عده و سیاست عده استوار می‌دانند. شذره سوم با روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آغاز می‌شود که سی حق مومنین را بر یکدیگر مطرح می‌کند در شذره چهارم به ادامه شرح حدیث در چهار درجه (شکر نعمت صدیق، حفظ خلت اخوان، حفظ ناموس و عیادت بیمار) پرداخته شده است. در شذره پنجم به تناسب بحث از عیادت بیمار و حال احتضار، ایشان معارفی را درباره مرگ و یزخ بیان کرده‌اند. مطالب شذره ششم با موضوع فطرت انسان و ویژگی‌های آن است که تفصیل بیشتر آن را می‌توان در بخش سوم کتاب رشحات البحار (الانسان و الفطرة) مشاهده کرد.

۳. مفتاح السعاده فی احکام العباد: این کتاب رساله عملیه فارسی ایشان است و در سال ۱۳۵۸ ه. ق منتشر شده است.

۴. حاشیه بر نجات العباد: حواشی ایشان بر کتاب نجات العباد مرحوم صاحب جواهر رحمته الله علیه در سال ۱۳۶۶ ه. ق در پانزده صفحه توسط انتشارات بوذرجمهری تهران منتشر شده است.

۵. سه رساله اصولی و فقهی: دو رساله «فی عدم انسداد باب العلم» و «الرجعة فی الطلاق الرجعی» که در چاپ اخیر آن همراه با رساله «فی الرضاع» - که به احتمال قوی نگاشته برادر ایشان مرحوم آیت الله احمد بیدآبادی رحمته الله علیه است - با تحقیق علی صدرایی خوئی در سال ۱۳۸۶ ه. ش از سوی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی چاپ شده است.

۱. چاپ اخیر کتاب بر مبنای نسخه تصحیح شده بنیاد علوم و معارف نیست و تنها پنج شذره اصلی کتاب را دربردارد و شذره ششم و شرکت مخمس در آن وجود ندارد. همچنین از نسخه‌ای استفاده شده که تعدادی از معرفه‌های شذره‌های اول تا سوم را نیز ندارد.

(ب) آثار منتشر نشده (و در دست انتشار)

۱. الأذان والإقامة: این رساله خطی در ۳۲ صفحه خطی به شرح فقراتی از اذان و اقامه پرداخته و اکثر حجم آن به تبیین فقره «الله اکبر» اختصاص دارد.

۲. العقل والجهالة: این نوشته در ۵۱ صفحه خطی به تبیین معنای عقل و چگونگی اتصاف انسان به آن و تبیین اقسام انسان‌ها از حیث سعادت و شقاوت و مباحث مرتبط دیگر نگاشته شده است. بن‌مایه تحلیل‌های ایشان نظریه فطری است که در کتاب رشحات البحار به آن پرداخته شده است.

۳. الکشف والرسالة (کتاب حاضر): در گزارش‌های پیشین از آثار آیت‌الله شاه‌آبادی رحمته به رساله‌ای «در باب نبوت عامه و خاصه» اشاره شده بود. الکشف والرسالة در حجم ۱۴۱ صفحه خطی به تفسیر آیات منتخب پیرامون نبوت پرداخته و به احتمال زیاد همان نوشته‌ای است که پیش از این با عنوان نبوت عامه و خاصه یاد می‌شده است.

۴. منازل السالکین: این کتاب شرحی بر منازل السائرین خواجه عبدالله انصاری است. ایشان هر منزل از یکصد منزل سلوک خواجه را در ده بیت شرح کرده‌اند. متأسفانه اصل کتاب در زمان حیات مؤلف مفقود شده و آنچه اخیراً یافت شده شرح شش منزل (شصت بیت) از آن در ۳۵۲ صفحه است.^۱ مؤلف در شذرات المعارف از این کتاب نام برده‌اند (معرفه ۱۱۵) و معلوم می‌شود تألیف آن بر کتاب شذرات مقدم بوده است.

۵. صدف فیه درر: این کتاب شرحی است بر کفایة الاصول آخوند خراسانی در دو دفتر که خود ایشان تألیف کرده و نگاشته‌اند. سبک نگارش آن به صورت «صدف فیه درر و هو قوله دام ظلّه العالی اقول» است. این کتاب قطعاً تألیف آیت‌الله شاه‌آبادی رحمته است و با گزارش‌های فرزندان ایشان از آثارشان نیز همخوانی دارد.

۱. رگه: استادزاده، ۷۳؛ شذرات المعارف (چاپ اول بنیاد علوم و معارف اسلامی)، حل مجده

۲. پیش از این احتمال داده می‌شد که ساواک این کتاب را به سرقت برده باشد، اما با تحقیقات جدید روشن شده که ایشان کتاب را جهت استنساخ به یکی از شاگردان خود داده و با فوت شاگرد، کتاب نیز مفقود می‌شود. لذا احتمالاً نسخه کنونی بازویسی مؤلف از نسخه اول کتاب است.

۶. حاشیه بر مصباح الانس: حاوی حدود پنجاه حاشیه مختصر بر این کتاب عرفانی است.
۷. حاشیه بر ریاض المسائل: حاوی قریب به ده حاشیه به این کتاب فقهی است.
گفتنی است نوشته های فوق در پیگیری و جستجوی اخیر حجت الاسلام سید حسین کشفی و با هدایت و همراهی مرحوم آیت الله حاج شیخ نصرالله شاه آبادی رحمته الله در سال ۱۳۹۵ ه. ش یافت شد. از این میان سه رساله الأذان و الإقامة؛ العقل و الجهالة؛ الكشف و الرسالة در اولویت تصحیح و انتشار قرار گرفت. سایر کتب نیز در مراحل مختلف تصحیح قرار دارند و به تدریج با کسب نظر آیت الله شیخ نورالله شاه آبادی (مد ظله)، فرزند عالم مولف بزرگوار، منتشر خواهند شد.
۸. رسالاتی در نحو و علم بلاغت (معانی و بیان و بدیع): در خاطرات فرزندان آیت الله شاه آبادی رحمته الله آمده است که ایشان کتابی در موضوع صرف در نود درس، ظاهراً به قصد کتابی آموزشی برای مدرسه‌ای در تهران - که خود ایشان تأسیس کرده بودند و بعدها تبدیل به درمانگاه شد- نگاشته بودند و فرزندان نیز آن را درس می‌گرفتند. این کتاب در زمان ایشان با چاپ سنگی منتشر شده، هرچند علی‌رغم جست‌وجوی فراوان هنوز نسخه چاپی آن به دست نیامده است. آنچه موجود است جزواتی است با نام دروس صرفیه که احتمال می‌رود استنساخ بخشی از کتاب باشد. همچنین دست‌نوشته‌هایی به صورت درس‌درس در مباحث نحوی و معانی و بیان نیز موجود است و شاید مجموع این موارد همگی اجزای یک کتاب واحد را تشکیل بدهد.
۹. نوشته‌های پراکنده فقهی: نوشته‌های مختصر و پراکنده‌ای نیز در مباحث فقهی از ایشان موجود است، از جمله رساله‌ای کوتاه در حرمت ربا و آثار آن و بخش‌هایی از کتاب الحدود و التعزیرات.
۱۰. رساله‌ای در جفر: بیشتر این جزوات در اوراق جداگانه و پراکنده موجود است و مشخص نیست همه آن‌ها تألیف آیت الله شاه آبادی رحمته الله باشد و احتمال می‌رود حداقل برخی از آن‌ها استنساخ ایشان باشد. ترتیب‌بندی و تصحیح این اوراق

درباره کتاب

فصل اول

١. «إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا» وَتَشَالُ عَنْ أَصْحَابِ الْحَجَرِ.